

mestall

any V
núm. 13
juny 2003

mestall: 1. mescla de diferents espècies de cereals; 2. conjunt homogeni de coses diverses

Butlletí de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

Associació d'Història Rural: quatre anys

SUMARI

Portada

Associació d'Història Rural: quatre anys

Museus

La serradora d'Àreu, al Pallars Sobirà

Entrevista

Josep M. Pons i Guri: la història del dret feta des dels arxius

Llibres

Emili Giralt, *Empresaris, nobles i vinyaters. 50 anys de recerca històrica.*

Llorenç Ferrer, *La vida rural*

Notes de lectura

R. Congost, G. Jover i G. Biagioli (eds.), *L'organització de l'espai rural a l'Europa mediterrània. Masos, possessions, poderi*

Arxius

Els documents de l'antic Comtat d'Empúries

Debats

A propòsit d'*El pozo de todos los males*

Recerques en curs

La Contrareforma a Catalunya a través de les visites pastorals

Agenda

L'Associació d'Història Rural (AHR) ja té quatre anys. No pas amb la intenció de dur a terme cap tipus de celebració, sinó per complir amb allò que és preceptiu, el 26 d'abril es va celebrar a Girona l'assemblea anual de socis. No volem suplir l'acta, que serà convenientment lliurada en la propera convocatòria; però ens ha semblat oportú mantenir el lector informat dels punts més importants que s'hi van tractar.

1. L'Associació segueix creixent. Si l'any passat érem 140, ara ja hem arribat a 169 associats.

2. La *Biblioteca d'Història Rural* ja està plenament consolidada: hem arribat als 10 primers volums i, en poc temps, en sortiran tres més. Per aquesta raó hem decidit fer una presentació de la Biblioteca d'Història Rural, el 27 de juny a les 6 de la tarda, a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona. Hi esteu tots convidats.

3. El *Mestall* ha experimentat un canvi de format i també un augment en el nombre de pàgines. En aquest mateix número en teniu una bona prova.

4. L'Associació s'està obrint cap a nous àmbits: l'any passat, en un intent d'acostar-nos a l'ensenyament de secundària, vàrem proposar el premi *Mestall* a treballs de recerca de Batxillerat. La primera convocatòria ha estat un èxit: s'hi han presentat 30 treballs. El lliurament del premi s'efectuarà el mateix dia 27 de juny, durant l'acte de presentació de la Biblioteca d'Història Rural. En un pas més en aquesta direcció, a proposta d'un associat, estem estudiant la possibilitat d'obrir una nova col·lecció de llibres, de gran format i amb un important aparell gràfic, adreçada a un

públic ampli interessat en el món rural.

5. El projecte d'història oral "Memòria oral d'un món rural en transformació: Girona 1930-2000. La veu dels hisendats" està a punt de cloure's. La monografia resultant de la recerca està en fase de correcció i queda pendent la realització d'una exposició divulgativa. L'Assemblea va considerar que fóra important començar a desenvolupar la següent fase per tal de no perdre l'embranchada aconseguida ni l'experiència acumulada, i també per tal de no desdibuixar el projecte inicial, que abasta tant els propietaris com els altres grups socials.

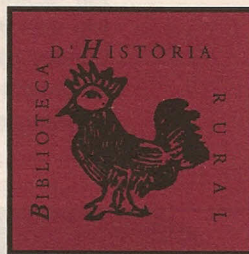
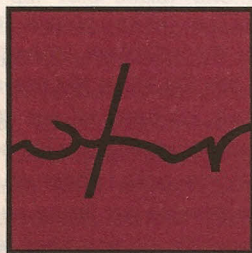
6. Com està estipulat en els estatuts, s'ha produït la renovació de la Junta directiva de l'Associació. Han deixat la Junta les següents persones: Marciano Cárdbaba, Rosa Congost, Rosa Lluch, Santi Soler i Lluís To, a les quals l'assemblea ha reconegut l'important treball que

han dut a terme durant l'arrencada de l'Associació. La nova Junta queda integrada per: Pere Gifre, Elvis Mallorquí, que es mantenen, i Joaquim Alvarado, Mònica Bosch, Lidia Donat, Enric Saguer i

Èrika Serna, que substitueixen els anteriors.

A fi que l'Associació pugui seguir creixent, li falta ser admesa dins el Patronat Francesc Eiximenis. Qüestions formals, fins ara, ho han impedit: esperem que els obstacles se superin aviat. Si aquest objectiu s'acompleix, l'Associació d'Història Rural s'haurà de plantejar nous reptes de cara el futur. Estem oberts, doncs, a noves propostes.

Pere Gifre
President de l'AHR

■ l'associació

Història oral dels masovers

Una crida

D'acord amb la decisió presa a l'Assemblea, a partir del proper setembre iniciarem la segona fase del projecte d'història oral, centrada en la figura del masover. Cal formar un equip d'investigadors tan gran com puguem, així com disposar d'una xarxa de contactes que ens permeti realitzar una bona selecció de candidats. Agraïrem, en aquest

sentit, qualsevol contacte que ens pugueu proporcionar amb homes i dones majors de seixanta anys, amb bona memòria i que hagin estat masovers. Tots aquells que, a més, estiguen disposats a fer entrevistes i a treballar en el disseny de la recerca us podeu posar en contacte amb Enric Saguer (972 22 23 85 o enric.saguer@udg.es).

■ museus

La serradora d'Àreu al Pallars Sobirà

Ara que ve l'estiu i a tots ens agrada sortir amb la família o els amics, potser algú té pensat fer una excursió al Pirineu pellarès, seduït per la bona promoció duta a terme per la Diputació de Lleida. Atrets pels esports d'aventura, per la bellesa dels seus paisatges d'alta muntanya o per la riquesa historicoartística de les seves esglésies romàniques, val la pena no deixar de visitar un petit museu, la Serradora d'Àreu, al municipi d'Alins de Vallferrera, al nord-est del Pallars Sobirà. En aquesta captivadora vall al peu de la Pica d'Estats hi trobareu un petit museu adscrit al Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya en el qual podreu copsar de primera mà com es treballava la fusta en aquesta zona des del segle XV fins a inicis del segle XX. La fusta va ser durant segles una matèria primera per les societats rurals del nostre país; i poder veure in situ com era mal·leable per fer-ne taulons i fustes d'ús quotidià és una experiència certament recomanable per a tots els interessats en la història dels oficis i de la

indústria. Es tracta d'una serradora activada amb energia hidràulica que, mitjançant un mecanisme de biela, té prou força per moure la serra i fer avançar el tronc. És curiós observar el mecanisme de conducció d'aigües i el salt d'aigua que hi ha. Així mateix, al costat i aprofitant la mateixa energia hidràulica, podrem gaudir observant el funcionament d'un molí fariner i una petita central elèctrica. El conjunt resulta un element patrimonial molt atractiu en un bonic paratge del Pirineu.

El projecte museològic i museogràfic del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya és un dels més reeixits del nostre país. Amb una xarxa de museus disseminats arreu del territori -d'entre els quals podríem destacar igualment, per la seva singularitat, el molí paperer de Capellades o les mines de Cercs-, la seva gran vàlua ha estat rescatar a temps elements patrimonials singulars pràcticament oblidats, per posar-los al servei dels ciutadans-visitants amb un discurs pedagògic, basat en l'observació d'una realitat tangible. En qüestions de patrimoni, no tot és tenir, sinó saber què fer amb allò que tenim; i, si ho tenim, com és el nostre cas, només cal elaborar un discurs i oblidar-nos de les polítiques culturals altament deficitàries i d'aquells projectes que amaguen operacions immobiliàries sota la marca d'un parc temàtic. El nostre passat no s'ha d'inventar, és.

Obert diàriament de juliol a setembre, des de les 11 fins les 13 i de les 17 a les 19 -exceptuant els diumenges i festius de juliol i setembre, que només ho és al matí-, us pot ser realment plaent, crec, una visita estiuenca a aquest centre.

David Moré Aguirre
Arxiver municipal de Tossa de Mar

Josep M. Pons i Guri

la història del dret feta des dels arxius

L'exercici professional del Dret com a advocat i la pràctica arxivística des de l'Arxiu Històric Fidel Fita, que ha fundat i dirigeix, fan que els seus estudis d'història del dret català medieval, matèria en què s'ha especialitzat, siguin tot un referent.

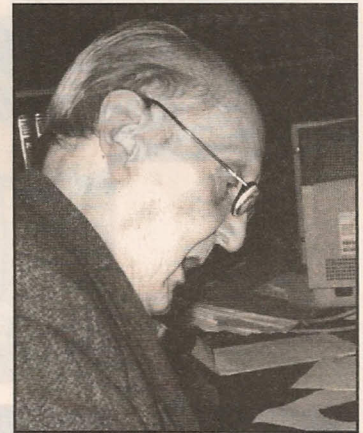
És sabut que el vostre ofici fou l'exercici professional de l'advocacia. El que potser no és tan conegut és com es desvetllà la vostra vocació d'historiador.

Vaig començar la carrera de Lletres l'any 1925 a la Universitat de Barcelona. El meu professor d'història era molt bo, l'Antonio de la Torre: un home amb qui aprenies la història de manera diferent. Més que no pas els fets de guerra i de reis, explicava les institucions, els costums; explicava la vida. Simultàniament, hi havia un altre gran professor que estava a les acaballes: l'Antoni Rubió i Lluch. Cada lliçó d'ell era un acte acadèmic extraordinari. A la Facultat de Dret, qui més em va cridar l'atenció fou en Galo Sánchez, d'història del Dret, que també explicava una història amb una visió molt clara, que et feia penetrar en la realitat de les coses. El final de la carrera em va coincidir amb l'arribada de la República: m'havia de guanyar la vida; el meu pare s'havia fet vell, tenia un despatx que havia de continuar endavant per guanyar-se la vida; i, com que de la Història no se'n podia viure, vaig començar exercici d'advocat. Acabada la guerra, vaig estar a punt de tornar a la universitat, però econòmicament no era cap solució. A més, el meu pare havia mort i jo havia d'aguantar la casa. Em vaig casar. Finalment, vaig continuar amb l'exercici de l'advocacia, encara que no vaig abandonar mai la investigació històrica. Anys més tard, coincidint amb el canvi jurídic i el canvi polític, la justícia va començar a funcionar de manera estranya, polititzada. Vaig començar a sentir fàstic i aversió vers la justícia i no vaig voler seguir essent sacerdot d'una religió en la qual jo ja no creia: vaig plegar

d'advocat, de manera que em vaig dedicar únicament a la Història i a l'arxiu. Vaig treballar per la Generalitat, pel Servei d'Arxius, a l'Arxiu Fidel Fita d'Arenys de Mar.

Quin va ser el tema de la vostra tesi doctoral?

Abans de la guerra, pensava fer la tesi sobre els Costums de Girona. Havia fet alguna incursió a l'Arxiu Diocesà de Girona i sabia que hi havia un exemplar del trencall dels segles XV-XVI. Aleshores l'arxiver era el Dr. Noguera Mosqueres, amb qui vaig iniciar una gran amistat. Aquella edició dels costums formava part d'aquell llibre tan gruixut que era conegut com "la Molassa" -no de "mula" sinó de "mola", cosa grossa. Acabada la guerra vaig tornar a la càrrega: vaig entrar en contacte amb el professor [Garcia de] Valdeavellano, un gran professor que em va orientar molt, em va deixar tot allò de què disposava i els estudis que havia fet Hinojosa. Continuava exercint d'advocat i aprofitava molts viatges per anar una mica als arxius. Quan havia d'arribar-me a Madrid, anava sempre a l'Escorial. Vaig remenar molts de fons d'Història del dret català: n'hi ha molts i magnífics. Al cap d'un temps, quan ho tenia tot a punt per presentar la tesi, va sortir un altre manuscrit. Apa: torna a refer-ho tot... Al final, va apadrinar la tesi en Font i Rius. Quan ja estava tot a punt, un dia, a la Biblioteca de Catalunya, remenant una miscel·lània jurídica del XIV, vaig trobar un text màgic [en llatí] dels *Costums de Girona*; un text la traducció del qual, del segle XV, havia estat divulgada per Hinojosa, que, creia, responia al text primitiu. Efectivament, Hinojosa ho havia endevinat: tenia molt de nas! Vaig tornar a refer-ho tot de cap i de

■ entrevista

nou. Tot, sí, encara que en Font em deia que "lo mejor es enemigo de lo bueno". Quan vaig tenir la tesi acabada, em va fer vergonya, a seixanta i tants d'anys, a prop de la setantena, presentar-la, de manera que no la vaig presentar. És per això que sóc un simple "licenciado".

En aquests moments sou el director de l'Arxiu Fidel Fita d'Arenys de Mar, del qual heu estat el principal impulsor. A més, heu tingut una llarga relació amb el món arxivístic. Des de quan, aquesta relació?

Abans de la guerra ja freqüentava molts arxius i vaig publicar alguna cosa d'Història del Dret a la *Revista Jurídica de Catalunya*. En temps de la guerra ja havia treballat pel Servei d'Arxius de la Generalitat: l'any 1936 vaig estar a Barcelona, on vaig treballar amb el Servei de Recuperació, a l'entorn d'en Duran i Sanpere, que aleshores era el ponent de Belles Arts de la Generalitat. Aquella ponència comprenia totes les direccions generals de caràcter cultural que hi ha ara. Poc després de la guerra vàrem creat l'Arxiu Municipal d'Arenys, que era un niu de rates fins que vaig començar a trans-

formar-lo en un arxiu: de moment la part més antiga; i vam agregar-hi els fons notariaus, la comptaduria d'hipoteques, etc. Tots aquests ingressos es feien seguint els tràmits legals i reglamentaris.

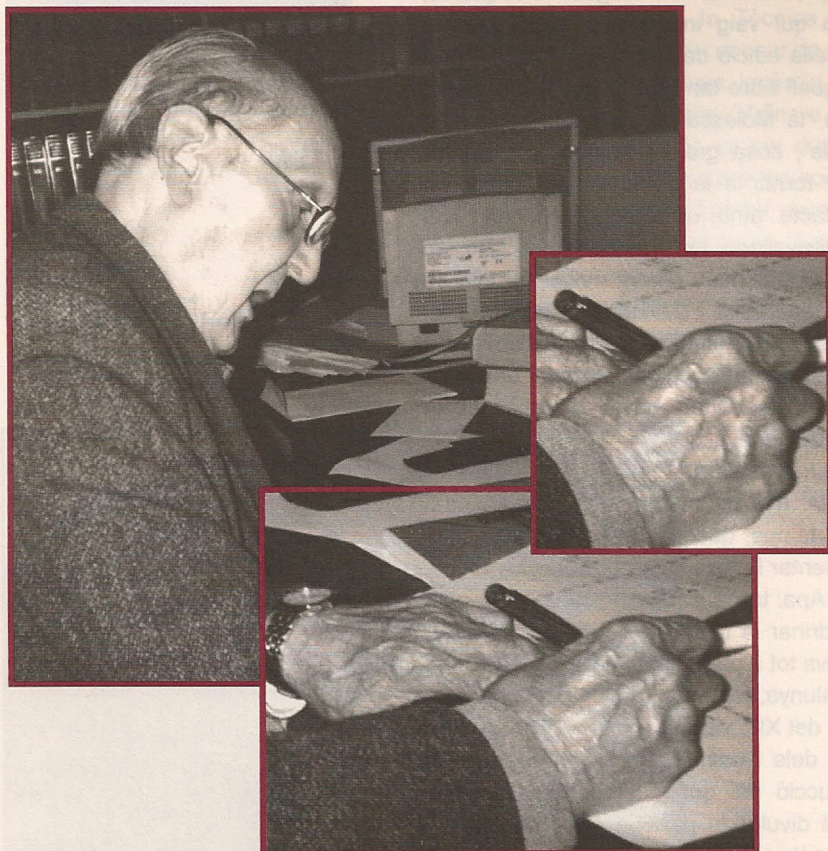
Durant la guerra també vam recollir molt material; per exemple, el magnífic fons documental que hi havia a Hostalric: uns fons que eren en un edifici de l'Ajuntament, a l'Hospital. Jo els coneixia d'abans, perquè hi havia anat amb en Josep Maria Madurell i ens els vam endur cap a Barcelona. La sort d'aquells documentals ha estat molt trista: acabada la guerra, era la Generalitat desapareguda qui devia fer-se'n càrrec; els documents no tenien amo, van anar a l'Arxiu de la Corona de Aragó. El delegat de cultura que Franco havia enviat a Barcelona va començar a apoderar-se de la "documentación del enemigo", de manera que se'n van endur el fons. A més d'apoderar-se de "la documentación del enemigo", n'hi havia de particulars i d'altres institucions que no sabia a qui pertanyien; i el delegat es va decidir investigar pel seu compte: va ser ell qui va decidir on havien d'anar, i com que va partir de la base que el successor del Vescomtat de Cabrera era el Duc de Medinaceli, varen regalar al Duc de Medinaceli la documentació que no era d'ell, sinó d'Hostalric. És per aquest motiu que ara tenim el fons original a Toledo, i a Hostalric únicament unes fotocòpies, que podem utilitzar només amb una sèrie de restriccions. És com si no les tinguéssim.

Tots tenim influències, lectures i persones que ens han deixat empremta. Quines han estat les seves?

Acabada la carrera, vaig tenir dos mestres fora de la Universitat: un va ser Luis [Garcia de] Valdeavellano, i l'altre Duran i Sanpere. Vaig mantenir-hi una amistat molt forta, amb tots dos. Em van orientar molt. L'amistat de Duran i Sanpere em va permetre entrar en contacte amb l'Enciclopèdia Catalana, on vaig treballar molt. Una altra de les persones que més m'han marcat ha estat Font Rius, un bon amic i un gran historiador del Dret. És, segurament, qui més m'ha marcat. En alguns aspectes també m'han marcat Ferran Soldevila i Santi Sobrequés. Déu l'hagi perdonat; un bon amic, també.

En què us agradaria treballar, ara?

Hi ha una feina que s'ha de fer, i tinc massa feina per fer i massa poc temps per acabar-la, perquè ja tinc 93 anys. Esperar gaire més és temptar la Divina

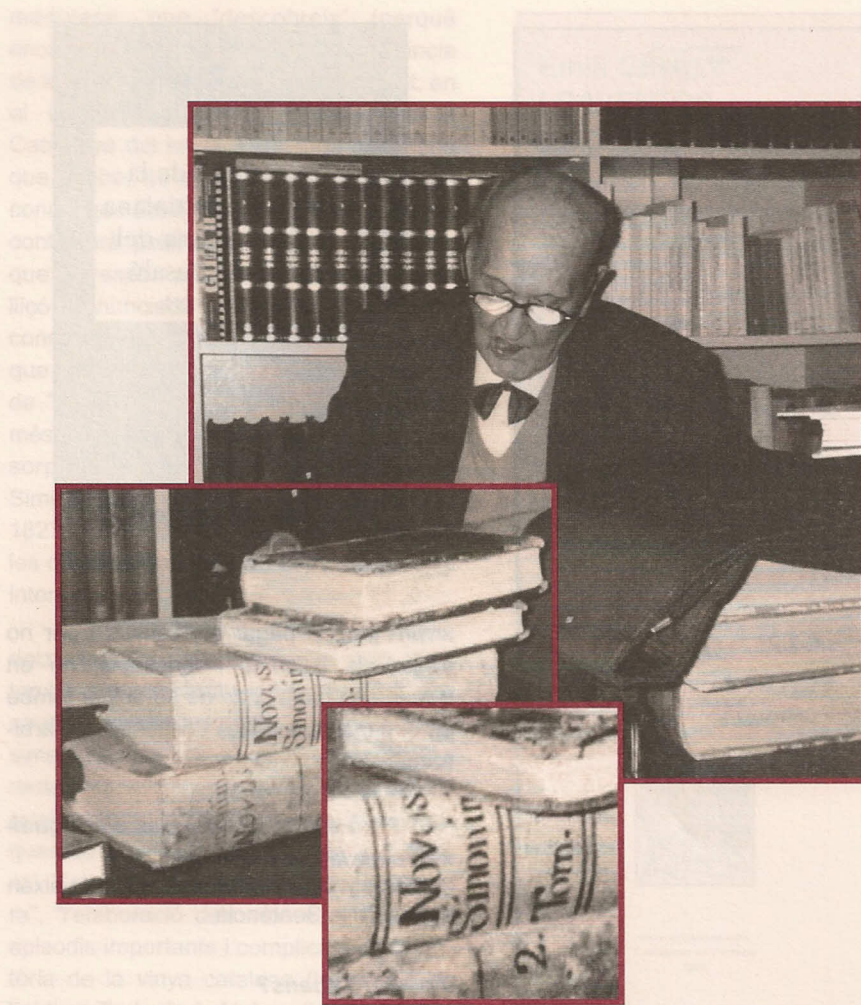
Providència. Per exemple, un coneixement de les sigles per designar els autors de les obres jurídiques medievals. Els juristes antics, en els seus comentaris, designen un autor a través de qualificatius de vegades inversemblants. Per exemple, a Durando, que és autor d'un llibre conegut com a *Speculum* el designen com "l'Especlator"; i així altres qualificatius per l'estil. També caldria fer obres, sobretot d'*incipits*. No el tenim, tot aquest conjunt de material, i s'hauria de fer.

En què us agradaria que es treballés ara, en el camp de la investigació?

Potser en les col·leccions diplomàtiques que ara s'han posat de moda. Anys enrere era molt difícil trobar-ne, i era una autèntica catàstrofe. Va començar el *Cartoral de Sant Cugat*, que ja no es troba. Era una edició no massa ben feta. Va seguir el *Liber feudorum*. En el seu moment l'Abadal i La *Catalunya Carolíngia* fou una col·lecció diplomàtica cabdal i que, em sembla, hauria de continuar essent un model a seguir. Després han anat seguint altres obres; i ara, últimament, gràcies a la Fundació Noguera, han sortit una gran quantitat de col·leccions diplomàtiques. Jo crec que és una bona obra; com també ho són les edicions anastàtiques. Va deixar un bon rastre, per exemple, la reedició de *La Marca Hispànica* que va ser de profit per tothom. Darrera d'ella en van venir d'altres, algunes de les quals són necessàries; per exemple, una que, el dia que es publiqui, deixarem de llegir tants disbarats com llegim a vegades, quan es comenta el dret feudal i els mals usos: em refereixo a l'obra magnífica de Socarrats, que, a més de ser un estudi sistemàtic del nostre sistema emfiteutic-feudal, és una aportació bibliogràfica interessantíssima de tot el que hi ha sobre això, perquè Socarrats tenia a mà una sèrie de manuscrits de juristes de la seva època que posen de manifest com aplicaven aquelles normes. També fa falta divulgar obres com la de Mieres, l'*Aparatus*, els *Antiquiores*, tornar a aquestes fonts. No dic pas que agafem altra vegada el Fontanella, el Càncer, l'Olibà i tota aquesta colla. Però penso que valdria la pena publicar algunes d'aquestes coses. Seria una bona obra donar a conèixer aquests llibres antics.

La Sentència de Guadalupe és una victòria del mas o una victòria del castell?

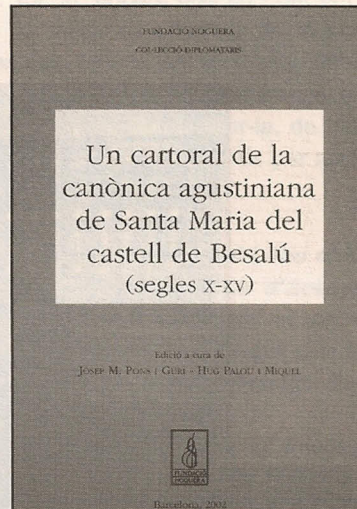
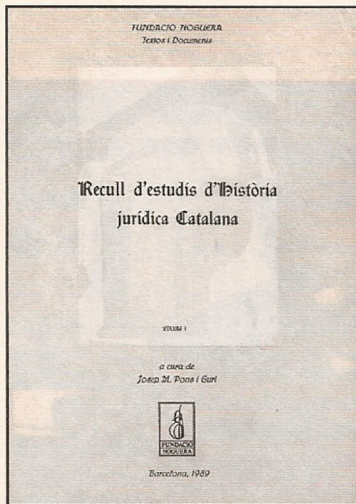
La Sentència de Guadalupe és una

“ La Sentència de Guadalupe no és una sentència arbitral: és un arbitrament, ja que no s'ajusta a les lleis sinó al sentit comú i al dret natural “

sentència molt justa; i quan una cosa és justa, mai no acontenta tothom. A vegades no acontenta ningú. La Sentència de Guadalupe no és una sentència arbitral: és un arbitrament, ja que no s'ajusta a les lleis sinó al sentit comú i al dret natural. El problema de la remença s'havia aigualit molt. Al segle XV els mals usos no eren tan durs com al XIV o al XIII: s'havien anat moderant molt. La influència del dret comú, la pesta que deixa masos deshabitats... Aleshores es comencen a fer uns tractes completament diferents i, en començar el segle XV, hi ha remences, és clar; però hi ha també una gran quantitat de pagesos que no són remences, sinó purament emfiteutes de dret civil. Molts d'aquests pagesos es varen aprofitar de la subversió. Per això la Sentència de Guadalupe distingeix entre dues classes de pagesos. Els pagesos vulgars, no remences, que s'havien embolicat en el

xivarri per no pagar els censos i per no pagar els lluïsmes i foriscapis, no en treuen cap profit i han de participar també en el pagament de les despeses de l'arbitrament.

Però els homes de mas s'enriqueixen amb la Sentència...

El homes de mas, alguns, s'enriqueixen abans de la Sentència

Però abans?

Sí, n'hi ha que sí. La Sentència obliga els pagesos a fer un capbreu o confessió general dels mals usos, de les finques que posseeixen pels barons, pel senyor directe, i les han d'ensenyar totes, les finques. Allà detallen què és del senyor directe i què no és d'ell. Trobaràs pagesos que tenen 40 i 50 peces de terra. És una cosa sorprenent! Una bona part dels pagesos enriquits puja més tard els graons de la petita noblesa.

I els mals usos...?

Aquí, a Marina, tenim els capbreus que es varen fer al terme del castell de Montpalau per aplicar la Sentència de Guadalupe. Cada pagès, per poblacions, declara el que té i declara els mals usos a que està subjecte. Hi ha qui està subjecte als sis mals usos; hi ha qui està subjecte a quatre; qui està subjecte a tres. És una cosa molt curiosa: no tothom tenia els mateixos mals usos. També cal tenir en compte que els mals usos sempre havien sigut cinc i al segle XV, de cop i volta, se'n compten sis. I és que interpreten com un mals ús la firma d'espoli, que en realitat no ho és. És una cosa purament emfitèutica, la garantia de l'esponsalici sobre la finca del marit; i aquesta garantia la consideren

com una transmissió jurídica i la fan pagar, al mateix temps que la consideren forçada.

Fa un moment parlàveu d'emfiteutes de dret civil; l'emfiteusi feudal, romana...

Les necessitats d'aquells moments de l'alta edat mitjana, quan hi havia terres abandonades... Les aprisions s'han de cuidar, s'han de treballar, han de rendir: el senyor ha de treure'n un profit. És d'aquí d'on ve el sistema emfitèutic. Ara bé, aquest sistema emfitèutic ja existia a l'època romana: l'emfiteusi romana ressucita en el paper després de la introducció del dret comú. En parlar de l'adscripció del pagès a la terra a l'època romana, també existeix. En el *Digest* i a les *Novel·les* hi trobem una sèrie de disposicions contra els emfiteutes fugitius.

L'emfiteusi donava a la gent accés a la propietat, perquè l'emfiteuta era senyor útil i propietari; i el qui havia cedit el terreny era el senyor directe. La dreta senyoria és el que els juristes tradueixen per domini directe. A l'edat mitjana, en català, es coneix per "dreta senyoria" allò que té el senyor; és a dir, un conjunt de drets; i l'altre és qui té el terreny i n'és propietari. Abans de la introducció del dret comú ja trobem emfiteutes adscrius a la terra, que s'obliguen ells mateixos a quedar adscrius. Per tant, l'adscripció a la terra no és una cosa nova. És la mateixa? No ho sabem; potser sí, potser no. La diferència entre l'emfiteusi i el feudalisme? Una cosa i una altra queda sempre penjada: s'apliquen les mateixes normes a moltes coses; és molt semblant. Els juristes catalans dels segles XIV i XV ja començaven a discutir si l'emfiteusi era feudalisme o no era feudalisme. Hi havia diferents opinions. En Mieres en dóna una en què argumenta que el feudalisme té com a base principal l'honor, el poder; mentre que l'emfiteusi és a base de la utilitat, del rendiment, de l'aprofitament. És aquesta la diferència que hi ha entre una cosa i l'altra. Aquesta confusió entre emfiteusi i feudalisme té una explicació en el concepte universal del Dret que tenien el juristes de l'època, ho he dit moltes vegades. És clar que hi ha una necessitat de destriar, però no és fàcil. No en sabem prou.

Text:

Joan Blanco de la Lama
Catedràtic d'IES

Josep M. Pons i Guri (Arenys de Mar, 1909) és corresponent de les Acadèmies de Bones Lletres de Barcelona i de la de Belles Arts de Sant Jordi de Catalunya.

Entre els seus molts i diversos estudis, destaquen: *Recull d'estudis d'història jurídica*, *El Cartoral de Santa Maria de Roca Rossa*, *Les Col·leccions de Costums de Girona*, la introducció a l'edició facsímil editada per la Generalitat de les *Constitucions i altres drets de Catalunya de 1704*, *L'escritura a les terres gironines: segles IX-XVIII* (en col·laboració amb M. Josepa Arnall) i *Un Cartoral de la canònica agustiniana de Santa Maria del castell de Besalú* (juntament amb Hug Palou).

Una trajectòria singular

Aquest llibre, publicat en motiu de l'atorgament del doctorat *Honoris Causa* de la Universitat de València al seu autor, és el millor complement que aquesta universitat podia oferir al doctor Emili Giralt. I, de retruc, ens en beneficiem tots els historiadors.

Com és habitual en un llibre d'aquestes característiques, hi trobem dues valoracions de la trajectòria de l'homenatjat feta per dos historiadors (tots dos professors d'Història contemporània de la Universitat de València) que el coneixien bé: el malaguanyat Alfons Cucó, que havia estat deixeble seu a la mateixa Universitat, i Pedro Ruiz Torres (que exercia el càrrec de rector en el moment de l'atorgament del Doctorat). Es tracta dels dos textos que ambdós professors van llegir, com a "Laudatio" i com a "cloenda", respectivament, en el mateix acte d'investidura, el dia 8 de juny de 2001. El llibre compta també amb una biobibliografia de Giralt, amb més de 62 referències bibliogràfiques, així com una "Presentació" a càrrec de l'historiador Manuel Ardit. Ha estat aquest historiador, de fet, l'encarregat de seleccionar els treballs aplegats en aquest llibre.

Els textos fins ara ressenyats no arriben a sumar 70 pàgines. La major part del llibre, que té més de 400 pàgines, ve constituïda per un *corpus* de 14 escrits de Giralt. En el pròleg, Manuel Ardit fa una valoració de cadascun d'aquests catorze treballs, escrits i publicats tots ells entre els anys 1952 i 2002. Perquè han estat, com resa el títol, cinquanta anys dedicats a la recerca històrica.

Els catorze estudis, doncs, publicats en aquest volum són molt més que un simple aplec d'articles, alguns d'ells difícils de trobar: són el testimoni d'una trajectòria personal singular, que inclou una activa etapa valenciana, entre 1965 i 1971, que recorden amb agraïment Cucó i Ruiz Torres. És impossible resumir aquí el contingut de cadascun dels treballs, que en el llibre segueixen l'ordre cronològic estricte en què van ser publicats. La majoria d'ells constitueixen avui una referència historiogràfica obligada en els seus respectius àmbits temàtics -i això val tant pels primers treballs com pels darrers-. Perquè, si alguna cosa queda especialment clara en aquest llibre, és la solidesa intel·lectual d'una trajectòria que comença el 1952, amb un jove Emili Giralt, tot just llicenciat, de vint-i-cinc anys, però amb una gran

maduresa, que "descobreix" (perquè encara no era un lloc comú) la importància de la viticultura en el comerç i, per tant, en el desenvolupament econòmic de la Catalunya del segle XVIII. Una trajectòria que acaba, en aquest llibre (perquè ens consta que Emili Giralt continua escrivint i continuarà publicant), amb un llarg text, que correspon a la versió completa de la lliçó pronunciada per Giralt en l'acte de concessió del Doctorat *Honoris Causa*, que ens demostra la curiositat i la voluntat de "descobrir" noves coses del Giralt de més de setanta-cinc anys. Es tracta d'un sorprenent assaig sobre la figura de Simón de Rojas Clemente y Rubio (1777-1827), un valencià il·lustrat, estudiós de les diferents varietats de ceps, de prestigi internacional.

Entremig, és a dir, entre 1952 i 2002, dotze treballs més. La meitat dels títols també fan referència a la viticultura. Els seus coneixements sobre el tema, amplíssims, li han permès abordar-lo des de diferents perspectives. Giralt explica amb llenguatge planer aspectes tècnics ("les tècniques de la viticultura abans de la fil·loxa", "l'elaboració del vi abans de la fil·loxa", "l'elaboració dels vins escumosos") i episodis importants i complicats de la història de la vinya catalana (la invasió de l'oïdium Tuckeri...). Això no li impedeix ser el gran historiador social del problema rabassaire. La relectura del seu remarcable treball sobre aquest tema, gairebé quaranta anys després d'haver estat escrit, en constitueix la prova més palpable.

La resta de treballs revela que els interessos d'aquest historiador han estat molt més variats del que podríem imaginar. Alguns d'aquests estudis serien suficients per situar l'historiador entre els historiadors modernistes catalans més influents: l'estudi sobre els preus del blat al segle XVI, els afers i el patrimoni al segle XVII de Joan Cortada, baró de Maldà, un treball sobre l'ideari il·lustrat de Capmany... Altres d'aquests estudis el consagren com a historiador de l'època contemporània: el treball sobre la introducció del guano al País Valencià i a Catalunya, una síntesi sobre les condicions econòmiques de l'agricultura catalana del segle XIX, una reflexió sobre el procés d'industrialització valenciana i, potser allò que més sorprendrà el lector (fins i tot el lector familiaritzat amb l'obra de Giralt), la reproducció d'un capítol de la seva història de la Companyia General de Tabacs de Filipines. El capítol escollit, que fa referència al període de la Guerra Civil, comença

**Emili GIRALT
i RAVENTÓS**

***Empresaris, nobles i
vinyaters. 50 anys de
recerca històrica.***

Escrits seleccionats

(ed. a càrrec de Manuel Ardit Lucas), Col·lecció Honoris Causa, Universitat de València, València, 2002, 481 pàgines.

EMILI GIRALT I RAVENTÓS

**EMPRESARIS,
nobles i vinyaters**

50 anys de recerca històrica

COL·LECCIÓ HONORIS CAUSA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
2002

amb les "mesures previsores" del Consell d'Administració de l'empresa, durant els primers dies de juliol de 1936 (!). Val la pena de llegir-lo.

En la presentació del llibre, Manuel Ardit destaca el que considera les tres característiques del conjunt de l'obra de Giralt: el seu rigor, el seu bon quefer i una especial habilitat per tal de donar explicacions multifactorials. Hi estem plenament d'acord. És fàcil de veure-hi, en aquesta manera de treballar, el mestratge reconegut de Jaume Vicens Vives i unes deter-

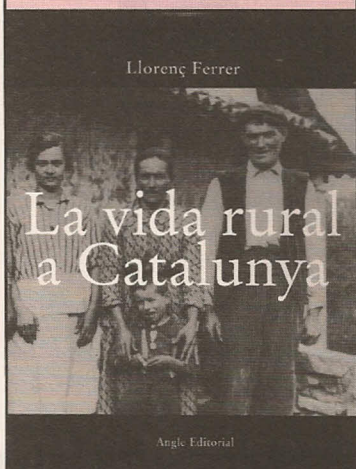
minades influències historiogràfiques. Hi ha però una faceta autodidàctica del treball d'Emili Giralt que amara d'una innegable originalitat tots i cadascun dels seus estudis. Ens en donava la clau ell mateix, el juny de 1999, en una entrevista publicada en el primer número del *Mestall*: "... sense ganes de fer cap frase, jo diria que abans de ser deixeble de Vicens Vives ho vaig ser dels arxius notariais, concretament de l'arxiu de Vilafranca...".

Rosa Congost

Llorenç FERRER

La vida rural a Catalunya

Angle Editorial (col. Catalunya en blanc i negre, I), Manresa, 2002, 222 pàgs. i 204 il·lustracions.

Les transformacions del món rural en imatges

Llorenç Ferrer ens ofereix en aquest llibre una panoràmica sobre el món rural català i les seves transformacions contemporànies posant especial èmfasi en l'estructura del poblament (masies i pobles); l'emfiteusi, la rabassa morta i la masoveria; els principals cultius (blat, vinya, oli, arròs...); la ramaderia (des de l'aviram a la transhumància), l'explotació forestal (carboneig, l'explotació del suro...); l'horticultura; les relacions comercials a través dels mercats i les fires; la família (i les seves estratègies) i la vida quotidiana a l'entorn de la parròquia i el seu calendari festiu. Les temàtiques i enfoc del llibre responen, a grans trets, a les principals línies investigadores a què s'ha dedicat el seu autor des de fa una colla d'anys i, també, a l'interès especial de què ha estat objecte durant els darrers anys la història rural catalana (potser, a hores d'ara, encara més agrària que no pas rural *stricto sensu*), com es mostra en la bibliografia del mateix llibre. La novetat és, tanmateix, el registre emprat. En efecte, es tracta d'un llibre de caràcter divulgatiu i en el qual la fotografia és la principal protagonista, perquè acaba esdevenint *de facto* la seva estructura medul·lar (no endebades s'hi publica un conjunt gens menyspreable de 204 imatges fotogràfiques). D'entrada, cal felicitar el seu autor, per aquest delit divulgador. Ja és hora que els historiadors d'ofici abandonin les actituds vergonyants vers tot allò que és difusió de la història més enllà dels cenacles acadèmics i estrictament professionals: combinar investigació de primera línia i difusió, si bé té un *plus* de dificultat (i a voltes d'incomprensió a dues bandes), no ha de ser necessàriament incompatible.

La selecció de les imatges és bona,

coherent i representativa, sobretot perquè no cau en el risc de donar una imatge anacrònica, hiperestàtica i immòbil del món rural, sinó que inclou amb tota normalitat imatges que s'escapen del "tipisme" (escenes de treball amb tractor i batuda a màquina o granja de vaques estabulades de la dècada de 1930) i que no casen amb les visions simplistes que veuen el món rural d'abans dels anys 60 del segle XX com a "societat tradicional". Totes les il·lustracions són en blanc i negre i predominen les fotografies de la primera meitat del segle XX. En conjunt, mostren el gran valor documental que pot tenir la fotografia de cara a estudiar la societat rural contemporània. Amb tot, l'ús que se'n fa és, malauradament, el mateix que tradicionalment han fet bona part dels historiadors fins avui; és a dir, emprar la fotografia com a mera il·lustració dels seus treballs, aprofitant (de manera legítima) el seu gran potencial evocador i documental. A hores d'ara, però, comencem a disposar d'una sèrie de treballs (ja siguin publicats a redós de la Fundació "La Caixa", o la col·lecció "Biblioteca de la Imagen", dirigida per Joan Boadas i editada per CCG Edicions) a partir dels quals és possible obrir nous interrogants sobre les fotografies, en la mesura que es preocupen per esbrinar (amb sensibilitat sociològica) qui feia les fotografies i estudiem la intencionalitat que aquestes podien tenir.

Les imatges fotogràfiques no són de cap manera "neutres" ni "innocents", sinó que estan molt condicionades per la mirada subjectiva del fotògraf: "les coses mai no són com són (per dir-ho amb paraules recents de Francesc Fontbona), sinó com ens entestem a veure-les, i això és vàlid fins i tot en un art en principi tan fidedigne com la fotografia, que només transmet a qui el mira allò que es reflecteix a través d'un objectiu, sense que l'artista aparent-

ment exerceixi de 'traductor' de la imatge exterior que vol copsar" (1). Reconèixer això no implica, necessàriament, fer una lectura, diguem-ne, postmoderna de la fotografia, ni negar que pugui esdevenir un document que ens aproximi a la realitat social, en la línia assenyalada per Gisèle Freud en un llibre que ja és tot un clàssic (2).

D'haver considerat (o apuntat) degudament aquestes qüestions (i existeix bibliografia suficient per fer-ho), en aquest llibre es farien, tal vegada, molt més comprensibles les imatges que es publiquen, per contextualitzar les quals resulten del tot insuficients els gasius crèdits que donen compte de la seva procedència. I és que, ben mirat, no és cap casualitat que el major gruix de fotografies (pràcticament un 75%) procedeixin del Centre Excursionista de Catalunya (CEC), de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya dirigit per Tomàs Carreras i Artau (dipositat al CSIC) i de l'Estudi de la Masia Catalana (dipositat al CEC), ja siguin obra de fotògrafs *amateurs* (com l'arquitecte Josep Danés, el propietari Josep Mata de la Barata o el mateix Carreras Artau) o de professionals, com és el cas de Lucien Roisin. Si a hores d'ara disposem d'aquests esplèndids arxius fotogràfics és perquè durant les quatre primeres dècades del segle XX hi havia consciència en determinats cercles d'estudiosos (especialment en el camp de l'etnografia i del folklore i en el de l'excursionisme *científic*) que la fotografia era un instrument de treball de primer ordre. En efecte, en el *Manual per a Recerques d'Etnografia de Catalunya* (1922), es recomanava, per exemple: "és de la major importància i utilitat completar tota investigació etnogràfica amb fotografies que serveixin d'il·lustració i aclariment"; i s'instava, al seu torn, a que s'evitessin els "grups artístics" o que es preparassin les escenes, en la mesura que es considerava que les fotografies etnogràfiques havien de ser "una còpia exacta de la realitat"(3).

La importància de la fotografia etnogràfica en les primeres dècades del segle XX ja ha estat àmpliament reconeguda pels historiadors actuals de la fotografia a Catalunya i Espanya (4), a més de ser ja molt present en publicacions d'època. Així, per exemple, la magna obra en tres volums dirigida per Francesc Carreras i Candi *Folklore y costumbres de España* (Barcelona, Casa Editorial Alberto Martín, 1931) es caracteritzà per estar profusament il·lustrada, amb més d'una il·lustració procedent dels mateixos arxius fotogràfics

emprats per Llorenç Ferrer. En uns moments, els anys 10, 20 i 30 del segle XX, en què la història social i econòmica estava pràcticament a les beceroles, serien els "precursors" de l'antropologia a Catalunya els qui es preocuparien per l'estudi dels oficis i els processos de treball en vies de desaparició o transformació (ja fossin relacionats amb el camp, el mar o l'artesanía), així com per les pràctiques religioses (en uns moments d'avenç del procés de secularització), pels "tipus", els mercats i el transport, entre molts d'altres aspectes; interès per tota aquesta bateria de qüestions que hom contemplava amb l'objectiu ideològic de construir la "identitat" de la cultura catalana; és a dir, des d'un determinat biaix interpretatiu que emfasitava de manera acrítica la noció de "poble" com un tot homogeni socialment indiferenciat.

La composició de molts arxius fotogràfics d'aquella època eren coherents amb aquests centres d'interès. Així, per exemple, analitzant la temàtica que abraquen les fotografies efectuades per Tomàs Carreras i Artau o els seus col·laboradors (entre els quals s'hi comptava Josep M. Batista i Roca) i que es publiquen en el llibre que ressenyem, s'observen, entre d'altres, imatges que fan referència a l'arquitectura de la masia (pàgs. 42 i 47); a diverses activitats i treballs com ara el llaurament dels camps (pàg. 60), l'aplanament de la terra (pàgs. 62-63), la sembra (pàg. 65), colles de segadors (pàgs. 66-67), carregament de garbes (pàg. 72), la construcció d'un paller (pàg. 75), ventar el gra (pàg. 77), el transport amb sàrries (pàg. 113) o la construcció d'un rusquer (pàg. 157); a diversos "tipus", com un vaquer de Núria (pàg. 125), una dona anant al mercat (pàg. 12), un pagès (pàg. 13), una filadora (pàg. 198); o a escenes de festes i activitats religioses, com ara el salpàs (pàg. 210), una dona amb goigs (pàg. 211) i un aplec al Santuari del Far (pàg. 213). Les temàtiques de les fotografies que il·lustren el llibre són, doncs, variadíssimes, si bé queden alguns aspectes sense contemplar de caràcter més cultural, com és el cas de l'escola, institució ja del tot arrelada i estesa en el món rural català de les primeries del segle XX. En definitiva, ens trobem davant d'una bona selecció d'imatges sobre el món rural i d'un bon text que introdueix el lector en el complex món de les seves transformacions; amb tot, es troba a faltar una anàlisi més aprofundida de les imatges emprades i de la seva composició, ja que, a algunes, tot el que

NOTES

1. FONTBONA, Francesc, "La imatge que van donar d'Espanya els artistes vuitcentistes", dins *La fotografia a Espanya al segle XIX*, Barcelona, Fundació "La Caixa", 2003, pàg. 25.
2. FREUND, Gisèle, *La fotografia como documento social*, Barcelona, Gustavo Gili, 1977.
3. Vegeu CALVO, Lluís; MAÑÀ, Josep; NARANJO, Joan; *Temps d'ahir. Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, 1918-1930*, Barcelona, Fundació "La Caixa", 1996. Les cites procedeixen de les pàgines 23 i 43.
4. Vegeu LÓPEZ MONDEJAR, Publio, *Historia de la fotografía en España*, Barcelona, Lunwerg Editores, 1997; i FONTCUBERTA, Joan, "Fotografia catalana 1900-1940: el camí vers la modernitat", dins *Introducció a la història de la fotografia a Catalunya*, Barcelona, Lunwerg Editores/MNAC, 2000, pàg. 84. Sobre l'interès creixent per la història de la fotografia a Catalunya vegeu: MARCO, Ricard, "La fotografia a Catalunya: balanç dels darrers 25 anys. A propòsit de l'exposició Retrat del passat", *Quaderns del Museu Frederic Marès. Exposicions*, 8 (2003), p. 27-56.

tenen de belles i interessants (per què no dir-ho?) els falta d'espontaneïtat i frescor, tot i ser imatges preses a "*plein air*". Així, per exemple, després de contemplar la "colla de segadors i la minyona que els porta el dinar" (pàg. 66), el "grup de pagesos" de Viladecans (pàgs. 78-79), o "les trilladores" d'Amposta (pàg. 138-139), on, en general, els homes, les dones i els nens apareixen en actitud hieràtica i estàtica (talment com si es tractés d'una foto

d'estudi de la mateixa època), és del tot evident que algú (el fotogràf) en va preparar l'escenografia, malgrat les recomanacions en sentit contrari de l'abans esmentat *Manual per a Recerques d'Etnografia de Catalunya*. Reconèixer-ho no en desmeeix el seu valor documental, però sí que en fa necessària altres lectures.

Joaquim M. Puigvert i Solà.

notes de lectura

a l'entorn de la
Biblioteca d'Història Rural

**R. CONGOST,
G. JOVER i
G. BIAGIOLI
(eds.)**

L'organització de l'espai rural a l'Europa mediterrània. Masos, possessions, poder

Biblioteca d'Història Rural
(col·lecció Estudis, 5), CCG
Edicions, Girona, 2003,
380 pàgines.

El llibre que comentem, de recent aparició, constitueix una de les novetats més significatives relatives a la història agrària. Són diverses les raons que donen singularitat a aquest llibre. En primer lloc, es tracta d'una obra col·lectiva, resultat de recerques individuals i de posades en comú en diversos seminaris organitzats des de la Xarxa Temàtica d'Història Rural, que coordina des de Girona la professora Congost. No estem, però, davant d'una obra que simplement reculli, amb més o menys lògica, treballs diversos sobre una temàtica comuna, sinó que es tracta d'un text coherent que intenta respondre a diverses qüestions des d'una perspectiva temporal àmplia i situant l'àmbit d'estudi en tres territoris concrets de la zona mediterrània.

El problema central del llibre es refereix a la construcció de l'espai, de l'espai agrari, seguint la línia plantejada per alguns clàssics de la història europea —Bloch, Chaunu o Vilar insistien que l'espai històric està sempre en procés de construcció. No hi ha dubte de l'interès que aquesta problemàtica presenta, sobretot si es té en compte la perspectiva de llarga durada que el llibre ofereix, analitzant l'aportació de diverses conjuntures històriques claus per la consolidació o la transformació de formes concretes de poblament de l'espai rural, ja sigui en base a masos, possessions o poder. S'analitza l'origen dels masos a Catalunya en el marc dels veïnats del segle XI i, també, l'aparició de masos en zones boscoses d'utilització col·lectiva. El caràcter emfitèutic d'aquesta realitat es traduïa en el pagament de censos als senyors directes per la disposició del domini útil. O bé, a Mallorca, a partir de la segona meitat del segle XVI s'establiren les possessions, resultat de la divisió de les grans explotacions ramaderes, destinades a la producció de cereal i oli. A la Itàlia central, a partir del segle XVI, es va consolidar la gran propietat a partir

del control dels comunals i l'adquisició per part dels sectors benestants de petites explotacions pageses, resultat del sistema d'herència igualitari en un marc de forta pressió demogràfica.

L'organització del paisatge és estudiada des d'una perspectiva clàssica (més en la línia de l'obra de Bloch que en la de noves perspectives), amb especial incidència en les relacions socials. Les formes contractuals, sens dubte, juguen un paper fonamental en l'anàlisi que sempre se situa en marcs històrics concrets —ja sigui l'època feudal o l'època capitalista, per esmentar els dos extrems temporals.

La contractació agrària, dins la història del món rural europeu, permet entendre com unes famílies pageses amb terra insuficient poden aspirar —no sempre les aconsegueixen— a unes condicions favorables per la reproducció econòmica i social de la unitat familiar pagesa. El tema de la parceria és un lloc comú de les realitats històriques de la Catalunya Vella —i de la Nova, ja que és un dels contractes orals i escrits més freqüents—, de l'explotació de les possessions de Mallorca i del sistema de la *mezzadria* de la Itàlia central. Un dels temes que ha permès el desenvolupament d'una història comparada entre Itàlia i Catalunya giraria al voltant dels parcers: sovint rabassaires a Catalunya i *mezzadri* a la Itàlia central. L'aportació de Franco Cazzola en el seminari organitzat fa dues dècades per Ramon Garrabou —i publicat per Crítica— en relació amb l'impacte de la crisi finisecular a Itàlia i també a Catalunya, és represa pels nostres autors per a cadascun dels territoris: desenvolupament de la petita propietat pagesa a Catalunya i Mallorca —més accentuada en aquest segon cas—, però en tots tres territoris afebliment del camperolat a favor d'un desenvolupament industrial i de serveis imparables, tal com som al segle XX.

Resulta especialment interessant que els autors hagin fet un esforç de sín-

tesi entre la recerca pròpia nova i les obres publicades anteriorment per diversos especialistes. El llibre, certament, facilita a l'estudiant d'història rural l'accés als diversos treballs i, d'aquesta manera, es pot fer una bona composició argumental de la història d'aquests tres territoris.

Parlàvem de Bloch. No hi ha dubte que hi ha un esforç per part dels autors de fer història comparada de tres regions que han tingut força relacions històriques i, durant els darrers trenta anys, força relació d'intercanvi metodològic pel que fa a la història –i la història del món rural concretament. És per això que som davant d'un estudi fonamental sobre el món rural de la Mediterrània occidental. En aquesta línia, seria molt interessant que aquest tipus de treball històric pogués incorporar en un futur altres zones de l'Itàlia força relacionades amb Catalunya –com Sicília–, altres zones de Catalunya –especialment la Catalunya Nova i els àmbits pirinencs–, el País Valencià i algunes zones de la mediterrània francesa.

El llibre se situa en la línia de desenvolupar treballs de llarga durada, com ja s'intuïa en el volum *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, editat l'any 1999 per Rosa Congost i Lluís To. Mostra, també, un alt grau de maduresa en la manera de treballar la història agrària a Catalunya. Les tesis docto-

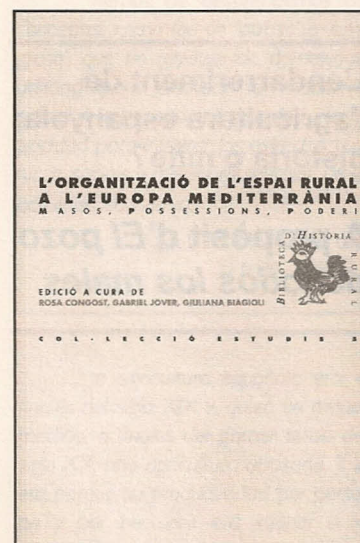
rals dels coautors catalans del llibre han significat aportacions significatives pel coneixement històric –en diversos moments de les darreres dècades, però des d'una aportació individual, com generalment s'esdevé amb els treballs de doctorat. El treball col·lectiu ara presentat constitueix un esglaó més en els treballs que els autors han estat ja desenvolupant de manera no individual.

Cal destacar l'interessant aparell gràfic, especialment el que reproduïx les estructures espacials –formació de les masies, de les possessions, etc., amb comentaris incorporats on es destaquen les qüestions centrals: permet fer-se una idea molt clara tant del funcionament com dels canvis. Així mateix, serà molt útil el diccionari de termes, especialment per als lectors no especialitzats o com a referència per la docència universitària. El llibre pretén abastar dos públics: el més especialitzat –i per això la importància de les notes crítiques– i el públic interessat per la història –al qual segurament es dirigeix part de l'aparell gràfic tan ben comentat.

Un llibre recomanable, doncs, per a tots els lectors que veuen en la història un mitjà bàsic per comprendre el món.

Enric Vicedo Rius

Departament d'Història Univ. de Lleida

El servei de l'Arxiu Municipal de Castelló d'Empúries conserva la documentació produïda per l'administració municipal des del segle XVI, i la generada per altres institucions i entitats públiques o privades, que s'han anat incorporant a l'arxiu mitjançant donacions, cessions o adquisicions. D'entre els diferents fons, hi podem trobar la documentació relacionada amb la Comunitat de preveres de Santa Maria (1668-1913), la Cambra agrària local (1911-1992), la Fundació Hospital Asil Toribi Duran (1899-1992), el Tribunal de Marina (1756-1855), el fons patrimonial Bosch i Aymerich (1630-1866) i els documents relacionats amb la Cúria del batlle de Castelló d'Empúries, Siurana i Pau (1597-1833). Tot i això, el fons més important des del punt de vista històric és el del Comtat d'Empúries (s.X-XVIII). Aquest conjunt documental, custodiat des dels anys seixanta a la ciutat de Sevilla, fou lliurat l'any 2001 en suport microfilm pel Departament de Cultura de la Generalitat.

L'Ajuntament de Castelló d'Empúries va iniciar aleshores un important projecte de digitalització que finalitzà el 2002. En aquests moments, els 11.058 documents de que està format aquest fons ja es poden consultar a través d'aparells informàtics. La seva tipologia es extensa i rica: s'hi pot trobar informació de tots els municipis que antigament formaven part del domini jurisdiccional dels comtes d'Empúries (part de l'Alt i Baix Empordà, alguns municipis del comtat del Rosselló i Mallorca). Aquest fons, juntament amb tota la documentació històrica que es trobava dipositada a l'Arxiu Municipal, ha estat traslladat a l'edifici de la Cúria-presó medieval, recentment rehabilitat. Per accedir a l'Arxiu, cal que sol·liciteu hora de consulta. Podeu fer-ho als números de telèfon següents: 972 25 04 26 / 972 25 08 59.

Marisa Roig

Arxivera municipal de Castelló d'Empúries

arxius ■

Arxiu Municipal de Castelló d'Empúries

Els documents de l'antic Comtat d'Empúries ja es poden consultar

L'endarreriment de l'agricultura espanyola: història o mite?

A propòsit d'*El pozo de todos los males*

Josep PUJOL, "La historiografía del atraso o el atraso de la historiografía", p. 13-42.

Manuel GONZÁLEZ DE MOLINA, "Condicionamientos ambientales del crecimiento agrario español (siglos XIX y XX)", p. 43-94.

Lourenzo FERNÁNDEZ PRIETO, "Caminos del cambio tecnológico en las agriculturas españolas contemporáneas", p. 95-146.

Domingo GALLEGO MARTÍNEZ, "Historia de un desarrollo pausado: integración mercantil y transformaciones productivas de la agricultura española (1800-1936)", p. 147-214.

Ramón GARRABOU, "Crecimiento agrario, atraso y marco institucional", p. 215-243.

Josep Pujol, Manuel González de Molina, Lourenzo Fernández Prieto, Domingo Gallego y Ramon Garrabou

EL POZO DE TODOS LOS MALES

SCRIBIR EL ATRASO EN LA AGRICULTURA ESPAÑOLA CONTEMPORÁNEA

Crítica

El pozo de todos los males. Sobre el atraso de la agricultura española contemporánea,

Crítica, Barcelona, 2001, 280 pàg.

La publicació d'*El pozo de todos los males* (Crítica, 2001) i de quatre notes crítiques recollides a la revista *Historia Agraria* ha revifat el debat sobre el suposat endarreriment de l'agricultura espanyola i el paper que aquesta va jugar en el desenvolupament econòmic i social de l'Espanya contemporània. Els arguments aportats, la vehemència amb què són defensats i la solidesa dels estudis que els fonamenten demostren la vitalitat de la historiografia agrària espanyola actual.

Es pot parlar realment d'una agricultura espanyola secularment endarrerida? Atesa la dotació de recursos disponibles a l'Espanya del segle XIX, van existir oportunitats, malbaratades finalment, per al creixement? L'Estat i/o els grans propietaris, van ser els culpables del desaprofita-ment d'aquest possible marge? En definitiva: ha estat el sector agrari el principal responsable de l'endarreriment econòmic espanyol respecte dels països europeus durant els segles XIX i XX?

Els autors d'*El pozo de todos los males* (*El pozo*) han volgut convertir aquest volum en una reacció contundent contra el corrent historiogràfic, probablement majoritari, que ha vingut responent afirmativament a aquestes qüestions. El llibre intenta combatre el paradigma interpretatiu, diguem-ne clàssic, que presenta una agricultura incapaç d'adoptar els canvis necessaris per tal d'augmentar la seva productivitat; incapaç, per tant, de produir aliments a baix preu, de generar excedents i estalvis susceptibles de ser transferits a la resta de sectors econòmics i d'impulsar el creixement de la demanda interna de productes industrials. Segons aquestes idees, el fracàs de l'agricultura explicaria en bona mesura -recorrent al títol clàssic de Jordi Nadal- *el fracàs de la revolució industrial a Espanya*.

Els cinc capítols d'*El pozo* ataquen des de diversos àmbits aquesta interpretació: Josep Pujol rastreja els orígens i l'evolució historiogràfica de la idea d'endarreriment, una trajectòria rica en "visions tòpiques" i "instruments conceptuals ineficaces" (pàgs. 239 i 100) i sembla arribar a la conclusió que hi ha, en el fons de la qüestió, un problema més ideològic (en

els historiadors) que econòmic. Manuel González de Molina estudia els condicionants ambientals que van limitar el creixement agrari espanyol i que expliquen, en gran mesura, les diferències existents entre l'agricultura espanyola i l'europea. Lourenzo Fernández Prieto matisa de forma important el suposat endarreriment tecnològic del sector; mentre que Domingo Gallego posa l'accent en l'elevat grau d'integració mercantil de l'agricultura espanyola i en la considerable capacitat d'adaptació de la societat rural a les noves condicions; d'altra banda, pel que fa a un dels temes clàssics de discussió, rebaixa la transcendència de les mesures protectionistes adoptades a finals del segle XIX. Ramon Garrabou, per últim, explora el grau de responsabilitat que va tenir el marc institucional en l'evolució del sector agrari.

La introducció i les conclusions arrodoneixen el plantejament, proporcionen un caràcter unitari al llibre i fan explícites les tesis centrals: l'evolució política i institucional d'Espanya no va diferir tant com s'ha cregut de la de molts dels països europeus en els quals la historiografia espanyola s'emmiralla habitualment; en tot cas, van ser condicionants d'altres tipus, principalment els mediambientals, els que van fer impossible un major creixement del producte agrari peninsular. El marge per a actuacions alternatives per part de l'Estat, dels propietaris o dels propis pagesos, s'afirma, era molt limitat; la capacitat transformadora d'un millor repartiment de la propietat o de qualsevol altra variació del marc institucional era inexistent o molt petita; les possibilitats existents van ser aprofitades prou bé, amb la màxima racionalitat i de forma adequada al context ja plenament capitalista de l'economia espanyola del moment. Aquesta interpretació, val a dir-ho, ve acompanyada de crítiques contundents a les concepcions ideològiques que sacralitzen el mercat com a millor forma d'assignació dels recursos i que entenen el progrés com a creixement econòmic que es concreta en l'augment de macromagnituds com el PIB.

La resposta més important que fins el moment han tingut els plantejaments d'*El pozo* la recull el número 28 de la revista *Història Agrària* (desembre de 2002). Es tracta de quatre articles breus que, des d'òptiques diferents, recuperen en gran part els arguments tradicionals i reafirmen l'existència objectiva d'un notable endarreriment de l'agricultura espanyola, entès aquest com l'aprofitament insuficient dels recursos i la tecnologia disponibles. Aquest retard, que obeeiria a una multiplicitat de causes, es va traduir en un estancament de la productivitat agrària i en el deteriorament dels nivells de vida i benestar de la població.

Aquestes conclusions són il·lustrades per Enrique Llopis amb l'estudi del mercat del blat i la política comercial posada en pràctica al llarg del segle XIX. Jordi Palafox, al seu torn - en un text manifestament exaltat-, incideix en les mancances teòriques i metodològiques que detecta en les interpretacions d'*El pozo*. James Simpson es reafirma en les tesis que en el seu dia el van portar a descriure l'evolució de l'agricultura espanyola en termes d'una *larga siesta*. Possiblement, però, la resposta més articulada i que exposa més clarament algunes de les crítiques que poden fer-se a *El pozo* la constitueix el treball conjunt de Pere Pascual i Carles Sudrià. Entre d'altres qüestions, aquests dos autors qualifiquen com a "extrañas excursiones conceptuales" (pàg. 208) les reflexions de Josep Pujol al voltant del fonaments ideològics dels historiadors "endarrerits", en el que consideren un debat absurd i estèril (pàg. 210); posen igualment de manifest l'aparent contradicció entre el rebuig a entendre l'avenç del mercat com a indicador de progrés econòmic i l'atenció que es presta al llarg del llibre a la comercialització de la producció com a senyal de dinamisme (pàg. 209); i alerten sobre la tendència cap a un cert determinisme climàtic (pàg. 211) fruit de la insistència en el pes dels factors ambientals en l'evolució històrica de l'agricultura espanyola.

Més enllà del debat merament científic, però, és prou sorprenent el grau de virulència assolit per la discussió, ja sigui en algunes parts del llibre -la introducció o el capítol de Josep Pujol- o, sobretot, en les rèpliques publicades a *Història Agrària*. En aquest sentit, Pere Pascual i Carles Sudrià afegixen llenya al foc quan, al final del seu text, alerten de l'encaix que *El pozo* podria tenir dins la historiografia recent. Si bé el paradigma de l'endarreriment

és el que encara sembla dominar en el panorama editorial i acadèmic, d'altres interpretacions intenten obrir-se pas, tot aprofitant el clima polític actual. Tot i que Pere Pascual i Carles Sudrià no desenvolupen l'argument, podem afegir que la tendència en la qual els dos autors aparentment "amenacen" d'incloure *El pozo* es caracteritza per rebaixar molt la magnitud del retard històric, econòmic i social de l'Espanya contemporània: la Restauració, durant el darrer terç del segle XIX, hauria posat les bases sòlides per a un creixement global sostingut, capaç de seguir el ritme europeu tot aprofitant l'estabilitat política i institucional que el règim canovista havia proporcionat. Aquest creixement, es diu, va ser frenat per la Guerra civil i les primeres dècades de la postguerra, en una mena d'interrupció accidental d'un procés de llarg abast que es va reprendre a finals dels anys cinquanta i que avui dia està donant els seus fruits sota la forma de la convergència plena amb les economies europees. Aquesta interpretació, nascuda a l'empara d'una prèvia rehabilitació de la política de l'època, prioritza l'estudi dels factors de continuïtat, privilegia els aspectes favorables (les "cares amables"), minimitza els conflictes i tendeix a silenciar els plantejaments socials alternatius. Tot això en textos que recorren profusament a paraules com *epopeia*, *esforç col·lectiu* o *desafiament* per descriure el que es considera procés modernitzador de la societat espanyola i que, en determinades publicacions, com algunes de les sorgides arran del centenari del 1898, semblen estar a un pas de derivar cap a un triomfal *Espanya va bien* d'efectes retroactius.

Probablement sigui una exageració incloure en aquesta tendència *El pozo* -i estem segurs que aquesta insinuació haurà provocat la irritació dels seus autors. Sí, però, poden ser pertinents algunes consideracions finals. Així, malgrat que en *El pozo* siguin abundants les crides a no perdre de vista els aspectes socials dels problemes plantejats, val a dir que el llibre no els aborda si no és de forma molt indirecta. L'escàs potencial transformador concedit als programes

" hemos de desprendernos de conceptos como los de 'atraso' o 'progreso', que no resultan de demasiada utilidad para analizar la economía actual ni la pasada, a causa de su incapacidad para integrar los aspectos técnicos, sociales y medioambientales de la actividad económica "

Pujol, J., "Conclusiones" dins *El pozo...*, pàg. 251

" la agricultura española era, a finales del siglo XIX y, quizá en menor medida, a finales del primer tercio del siglo XX, una agricultura atrasada. Y lo era porque su productividad por persona y por hectárea era inferior a la potencialmente posible con la tecnología disponible "

Pascual, P i Sudrià, C., "Notas sobre el pozo...", pàg. 215.

Enrique LLOPIS, "Otras caras 'menos amables' de la agricultura española contemporánea", p. 179-198.

Jordi PALAFOX, "Las agriculturas españolas en los siglos XIX y XX: ¿el mejor de los mundos posibles?", p. 199-205.

Pere PASCUAL i Carles SUDRIÀ, "Notas sobre *El pozo...*", p. 207-216.

James SIMPSON, "*El pozo*, y el debate sobre la agricultura española", p. 217-228.

Diciembre 2002

HISTORIA AGRARIA

revista de agricultura e historia rural

28

Historia Agraria,
núm. 28 (desembre 2002)

SEHA
PUBLICACIÓN CUATRIMESTRAL DEL
SEMINARIO DE HISTORIA AGRARIA
EDITADA EN LA UNIVERSIDAD DE MURCIA

■ debats

polítics alternatius o a la hipotètica adopció de reivindicacions socials, alguna mena de reforma agrària, per exemple, converteix aquests temes, entre d'altres, en objectes d'estudi menors, i sembla atorgar la raó als qui, en aquells moments, van combatre qualsevol proposta de caràcter reformista. D'altra banda, determinades afirmacions formulades amb tota rotunditat, com aquelles que neguen els efectes econòmics positius d'una major equitat en la distribució de la renda (pàg. 248) o les que insisteixen, com ja s'ha dit, en els condicionants ambientals, poden ser titllades d'arriscades i deixen la impressió que no sempre es marca prou la frontera entre l'explicació de l'endarreriment relatiu del creixement agrari (sembla clar que Espanya no podia obtenir rendiments per unitat de superfície com els

d'Holanda) i el retard, en termes absoluts, del desenvolupament social. El lector fàcilment pot tenir la sensació, tal com reflecteixen els articles de rèplica, d'estar assistint, en determinats passatges, a la descripció d'un món que s'acosta força al "millor dels móns possibles".

No volem acabar, però, sense insinuar -i així ho fan també els textos publicats a *Historia Agraria*-, en els molts mèrits d'*El pozo de todos los males* en tant que es tracta d'una proposta ambiciosa, bastida sobre molts anys d'investigacions i un considerable esforç sintètic, que planteja una nova visió de conjunt sobre l'agricultura espanyola contemporània. Aquesta nota no vol ser res més que una invitació a la lectura del llibre i a la continuació del debat.

Ricard Garcia

■ recerques en curs

La Contrareforma a Catalunya

Les parròquies vistes a través dels ulls dels bisbes

L'estiu passat vaig presentar el resultat del treball d'investigació de nou crèdits titulat *La Contrareforma a Catalunya a través de les visites pastorals: les parròquies de les valls de Bas, Hostoles i Amer en els segles XVI i XVII*, fruit del resultat de més de dos anys d'investigació, de buidatge de documentació i de la corresponent redacció.

A l'hora de plantejar una investigació que volgués estudiar la Reforma Catòlica a Catalunya calia situar una sèrie de coordenades que permetessin acotar-la més:

a. En primer lloc establir la documentació principal, que foren els llibres de visites pastorals guardats a l'Arxiu Diocesà de Girona. Una sèrie documental completa i homogènia, en bon estat de conservació. Al seu torn, es completà amb material d'altre tipus i de procedència diversa: protocols notariais, registre de Lletres i *Litterarum* de l'ADG, sacramentals o documentació impresa (per exemple manaments o compilacions sinodals).

b. En segon lloc calia definir un espai geogràfic concret: foren les parròquies de les conques dels rius Brugent i Fluvià, que permetien una unitat geogràfica i que tenien, a més, evidents lligams socials o econòmics. Disposàvem d'un total de vint esglésies parroquials, d'un monestir, un parell de priorats i una trentena de capelles, esglésioles i ermites susceptibles de ser visitades.

c. En tercer lloc calia tenir en compte una cronologia prou àmplia, que permetés un estudi de llarga durada. El punt de partida foren les visites pastorals del bisbe Jaume Caçador, el 1584, fins la darrera de Miquel Pontich, el 1699. Entre unes i altres hi havia el pas d'una tipologia de visita medieval a una de moderna, sobretot amb la desaparició de la separació de la *visita hominum* i la *rerum*.

Paral·lelament, s'ha considerat fonamental la recerca fotogràfica, que ha dimensionat considerablement el treball documental i ha permès el contrast i la comparació. Per una banda, ha estat molt profitosa la recerca d'antigues imatges en diferents arxius (cal destacar l'Arxiu Mas de Barcelona i el fons del mas la Fàbrega de Sant Feliu de Pallerols, entre altres) i, per altra, el treball de camp, la visita *in situ* -tal vegada resseguint les passes dels bisbes i visitants- a les esglésies, capelles, cases particulars i museus.

M'han estat indispensables una sèrie de lectures que m'han permès orientar i definir amb més precisió la investigació. A nivell metodològic, destacaré els treballs dels italians Umberto Mazzone i Angelo Turchini. En relació al nostre país, citaré només les publicacions de Josep Gudiol, Joan Bada, Henry Kamen, Eugeni Perea i Joaquim M. Puigvert.

Aquestes lectures varen permetre afinar l'objectiu principal de la investigació, partint de la visita pastoral i tot el que d'ella podia emanar. Es tractava d'analitzar la visita pastoral en ella mateixa, com a font documental de primer ordre, la seva evolució en el temps, les seves limitacions i mancances, però també les seves expectatives i disponibilitats. No podia oblidar l'objecte de les visites, ni els seus efectes reals i immediats i l'abast de la implantació contrareformista en unes parròquies rurals -precisament a través d'una tipologia documental molt concreta.

Els resultats obtinguts foren satisfactoris des de bon principi:

1. La visita pastoral ja apareix com una institució plenament consolidada, en una etapa d'esplendor i auge. No hi ha cap bisbe en aquest període que deixi de practicar almenys una visita, i només les conjuntures bèl·liques interrompran aquesta regularitat.

2. Es demostra que les visites pastorals són un mecanisme extremadament eficaç i útil per a la 'confessionalització' del territori; un mecanisme de vigilància i control de la població.

3. Significaren la mobilització i implicació activa de tota una sèrie de personatges, encapçalats pel bisbe. Uns bisbes que són revaloritzats amb el Concili de Trento.

4. Hom comprova que la societat que es visita és canviant, dinàmica, capaç d'organitzar-se en obrieres, confraries o

congregacions. A vegades reticent a la introducció dels canvis; però, en altres ocasions, dòcil i mal·leable. I és precisament aquí on topen la cultura oficial episcopal i la cultura, diguem-ne, més popular dels parroquians.

5. Entremig d'aquests dos estaments, apareix un clergat sovint preocupat per qüestions banals i mundanes, més pròxim al poble que a les altes jerarquies eclesiàstiques.

6. Tots aquests individus apareixen enquadrats dins un edifici, l'església -més que no pas el terme parroquial-, un espai de religió, de sociabilitat, d'art i cultura.

7. Per últim, només una anàlisi de llarga durada ha permès veure com la Reforma Catòlica és un procés lent i gradual, que comença amb gran força immediatament després del Concili de Trento i que continua insistentment, prolongant-se al llarg dels segles XVII i XVIII. Espero completar aquest procés per confirmar qüestions pendents i per plantejar noves hipòtesis.

Sens dubte, intervenen dins el desenvolupament de la implantació de la Reforma Catòlica tota una llarga sèrie d'elements que es barregen i modifiquen, i que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar aquest fenomen -i que no són fruit únicament de les visites pastorals. He volgut destacar aquí aquest mecanisme perquè, segons crec, té una importància cabdal.

Xavier Solà Colomer

Visita del Bisbe Cartaïa a Sant Feliu de Pallerols. Arxiu Mas La Fàbrega (Sant Feliu de Pallerols).

1r. premi
mestall

10 LLIBRES DE LA BIBLIOTECA D'HISTÒRIA RURAL

Presentació a càrrec dels historiadors

Josep Fontana, Eva Serra, Rosa Congost i Pere Gifre

En el marc de l'acte es farà entrega del

PRIMER PREMI MESTALL A TREBALLS DE RECERCA DE BATXILLERAT

convocat per l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

Divendres 27 de juny a les 6 de la tarda

Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona (plaça Ferrater Mora, 1)

associació d'història rural
de les comarques gironines

Universitat de Girona
Centre de Recerca d'Història Rural
(ILCC-Secció Vicens Vives)

CCG
EDICIONS

agenda

BEQUES I PREMIS

Beca de Recerca Ciutat de Figueres, per a un projecte en ciències socials i humanes, prioritàriament d'història o geografia, referit a la ciutat de Figueres. Dotació: 4.600 €. Termini de presentació: 31 d'octubre. Arxiu Municipal de Figueres. Tel. 972 50 01 00.

I Beca Lluís Esteve per a un projecte de recerca històrica relacionat amb Sant Feliu de Guíxols i/o la Vall d'Aro. Convocada per l'Ajuntament de Sant Feliu, a través del Servei d'Arxiu Municipal. Dotació 6.000 €. Termini: 30 de setembre. Informació: Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols. Tel. 972 32 25 93.

XV premi Pere Lloberas, convocat per l'Ajuntament de la Bisbal d'Empordà. Atorgament d'una beca per a la realització d'un projecte d'investigació sobre qualsevol tema relacionat amb la Bisbal d'Empordà o amb la comarca del Baix Empordà estudiada des d'un punt de vista global. Dotació: 6.000 €. Termini: 15 de setembre. Informació: Secretaria de la beca, Àrea de Cultura. Edifici El Mundial, C/ de l'Estació, 2-10, 17100 la Bisbal d'Empordà. Tel. 972 64 09 75.

Premi de Recerca Vila de Palamós 2002/2003, convocat per l'Ajuntament de Palamós a través del Servei d'Arxiu Municipal, per als millors treballs de recerca sobre qualsevol àrea de coneixement que tingui relació directa amb Palamós. Candidats: joves amb una formació acadèmica no superior al batxillerat. Dotació: 325 €. Termini: 12 de setembre. Informació: Servei d'Arxiu Municipal de Palamós, Parc dels Països Catalans s/n, 17230 Palamós. Tel. 972 31 21 45, arxiu@palamos.org

XIII Premi Joan Xirgo, convocat pel Consorci de les Gavarres, per a un projecte de recerca inèdit relacionat amb qualsevol tema de les Gavarres i que contribueixi a la salvaguarda o l'estudi dels valors del massís. El projecte d'actuació o recerca s'haurà de desenvolupar en el termini d'un any a partir de la concessió del premi. Dotació: 3.000 €. Termini: 29 d'agost. Informació: Consorci de les Gavarres. Can Salamó, C/ dels Tarongers, 12, 17100 la Bisbal d'Empordà. Tel. 972 64 36 95, gavarres@ddgi.es

Beques de recerca comarcal "Joaquim Palmada i Teixidor", convocades per l'Ajuntament de Banyoles, el Consell Comarcal del Pla de l'Estany i el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Dues beques per a projectes de recerca inèdits, un de l'àmbit humanístic i l'altre del científic, amb l'objectiu de fomentar la investigació a la comarca del Pla de l'Estany. Termini: 30 de juny. Informació: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Tel. 972 57 23 61, cecbanyoles@ddgi.es

Beca de ciències socials i humanes Ernest Lluch, convocada per l'Ajuntament d'Olot, per mitjà del Museu Comarcal de la Garrotxa i l'Arxiu Històric Comarcal d'Olot, amb l'objectiu

de fomentar la recerca en el camp de les ciències socials i humanes en l'àmbit de la comarca de la Garrotxa. Dotació: 4.500 €. Termini: 30 de setembre. Informació: Arxiu Històric Comarcal d'Olot. C/ de l'Hospici, 8, 17800 Olot. Tel. 972 27 91 31.

14è Premi Josep Lladonosa d'història local, convocat pel Patronat Municipal Josep Lladonosa d'Alguaire (Segrià), al millor estudi d'història local de l'àmbit de les terres de llengua catalana. Dotació: 3.700 €. Termini: 31 d'agost. Informació: Ajuntament d'Alguaire. Tel. 973 75 60 06.

V Beca per a la recerca Museu del Suro de Palafrugell, convocada per la Fundació Pública Museu del Suro de Palafrugell i el Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la UdG. Destinada al millor projecte inèdit de recerca en el camp de les humanitats i de les ciències socials (antropologia, sociologia, història en qualsevol de les seves branques, etc.) que faci referència a l'àmbit temàtic concret del suro. Dotació: 3.000 €. Termini: 30 de setembre. Informació: Museu del Suro de Palafrugell. C/ Tarongeta, 31, 17200 Palafrugell. Tel. 972 307 825, info@museudelsuro.org

IV Premi de recerca Josep Ricart i Giralt, convocat pel Museu Marítim de Barcelona per estimular les investigacions en el camp de les ciències socials relacionades amb el patrimoni i la cultura marítimes de la costa catalana. Dotació: 4.800 €. Termini: 12 de setembre. Informació: Museu Marítim de Barcelona. Avda. de les Drassanes, s/n, 08001 Barcelona. Tel. 93 342 99 20, m.maritim@diba.es

VIè Premi Romà Planas i Miró de memorialisme popular, convocat per l'Associació d'Amics de l'Arxiu de la Memòria Popular, per al text memòric (autobiografia, memòries...) considerat de més interès. S'admeten tant textos escrits com testimonis orals recollits en àudio o vídeo. Dotació: 1.202 € i publicació de l'obra. Termini: 15 d'agost. Informació: Arxiu de la Memòria Popular. C/ d'Anselm Clavé, 44, 1r, 08430 La Roca del Vallès. Tel.

93 842 24 55. Apartat de Correus núm. 150.

16è Premi Dr. Rogeli Duocastella d'investigació en ciències socials. A un treball de recerca de l'àmbit de les ciències socials sobre qualsevol dels diversos aspectes de la societat contemporània. Podran optar al premi persones físiques que hagin realitzat recerques sobre la situació d'individus i col·lectius, les experiències d'intervenció social, i en general, els canvis i problemes de la societat contemporània. Termini: 15 de setembre. Informació: Fundació "la Caixa". Tel. 902 22 30 40, info.fundacio@lacaixa.es

Ajuts a la recerca històrica del Ministeri de Cultura del Govern d'Andorra. Convocatòria d'ajudes per a estudis de recerca històrica referents a Andorra i per als quals calgui utilitzar com a font bàsica la documentació de l'Arxiu Històric Nacional d'Andorra (exclosos els projectes relacionats amb l'edició de fons documentals i la realització de catàlegs i inventaris documentals). L'ajut està adreçat a titulats universitaris que hagin estat o estiguin matriculats als cursos de doctorat i hagin conclòs els estudis de llicenciatura en els darrers cinc anys. Dotació: 9.393,48 € (per les beques d'un any) o 18.786,96 € (per les beques de dos anys). Termini: 25 de juny. Informació: Arxiu Històric Nacional, Ministeri de Cultura. Tel. 00 376 86 18 89, ahncultura.gov@andorra.ad

Premi Enric Descayre i Salgas d'investigació i recerca, convocat per la revista *Àncora: setmanari de la Costa Brava*, per un treball de recerca inèdit sobre Sant Feliu de Guíxols i/o la Vall d'Aro, que faci referència a temes relacionats amb el turisme, l'urbanisme, l'economia, la cultura, el medi ambient, el periodisme, esports; o bé per un estudi biogràfic sobre un personatge vinculat a la zona. Dotació: 1.000 €. Termini: 30 d'agost. Informació: Setmanari *Àncora*. Pg. dels guíxols, 17 (galeries del mar) / Apartat de correus, 99, 17220 Sant Feliu de Guíxols. Tel. 972 32 26 18.

CURSOS, JORNADES, CONGRESSOS

Jornada sobre la transhumància en el noreste de la Península Ibèrica. Tindrà lloc al Museo de la Transhumància de Guadalaviar (Terol) l'11 i 12 de setembre de 2003. Es preveuen els següents àmbits de treball: 1) "Una perspectiva històrica sobre la transhumància", 2) "Antropologia i etnologia de l'activitat transhumant", 3) "Perspectives de futur: la transhumància, el medi natural i el desenvolupament rural". Termini per la presentació: 30 de juny. Informació: CEDDAR. C/ Moncasi, 4, entresuelo izq., 50006 Zaragoza. Tel. 976 37 22 50, ceddar@rolde-ceddard.net

Entre els dies 14 i 19 de juliol d'enguany tindrà lloc a Llívia (Cerdanya) el curs **El patrimoni etnològic, de la recerca a l'acció social**, organitzat per l'Inventari de Patrimoni Etnològic

de Catalunya en el marc de la *FestCat 2003, Escola Catalana de la Festa*. Informació i inscripcions: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Tel. 93 567 1 0 40, aesquis@gencat.net

Congrés "Els paisatges de la vinya", organitzat pel Centre d'Estudis del Bages i el Consell Regulador de la Denominació d'Origen Pla de Bages. Tindrà lloc a Manresa del 24 al 26 d'octubre de 2003. El congrés vol posar l'èmfasi en l'anàlisi en les implicacions socials de la cultura vitivinícola. Inclourà tres àmbits de treball: 1) "Vinya, paisatge i territori", 2) "Vinya, costums i tradicions", i 3) "Vinya i medi ambient al segle XXI". Termini per l'admissió d'inscripcions amb dret a comunicació: 1 de juliol. Informació: Congrés "Els paisatges de la vinya". Centre d'Estudis del Bages, via Sant Ignasi, 40, 08240 Manresa. Tel. 93 873 65 25, ceb@manresa.vila-web.com

EXPOSICIONS

L'exposició Pals i el món de l'arròs (Casa de cultura ca la Pruna. C/ Creu, 7, Pals; fins l'octubre de 2003) explica la relació d'aquest municipi del Baix Empordà amb l'arròs, que s'hi conrea des del segle XV. L'exposició posa l'accent en tres aspectes del món arrosser: l'aigua, el treball i la història. Informació: Ajuntament de Pals, Àrea de Cultura. Tel. 972 63 61 61, cultura.pals@ddgi.es

L'estiueig del pastor (Sala Abat Senjust. Pl. de l'Ajuntament, 3, Ripoll; fins el 31 de gener de 2004). El juliol de 1923 tres estudiosos del folklore català van anar al Pirineu a conèixer amb els pastors per tal de descriure'n els costums, l'organització de la feina i la vida que feien a l'alta muntanya. Informació: Ajuntament de Ripoll. Tel. 972 71 41 42, ripoll@ddgi.es

mestall

redacció:
Mònica Bosch, Rosa Congost,
Lídia Donat, Ricard Garcia,
David Moré, Joaquim M. Puigvert
Assessor lingüístic: Daniel Ferrer
Per a informació i inscripcions:

ASSOCIACIÓ D'HISTÒRIA
RURAL DE LES COMARQUES
GIRONINES

Pl. de Sant Josep, 1
Arxiu Històric de Girona
17004 GIRONA
Tel. 972 22 55 00

Consulteu la nostra Web:
www.udg.edu/ilcc/ahr.html

Periodicitat: febrer, maig i octubre.

Dipòsit legal: GI-731-1999